

**Материјали за учење из предмета
Језик и култура Срба за 7. разред
(изборни предмет)**

Скопје, 2025

Приче о језику — од Ћирила и Методија до данас

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење:

Пре него што су Словени добили своје писмо, нису имали књиге, већ су памтили текстове и бројали помоћу црта и резова. Када су примили хришћанство, јавила се потреба да читају и пишу на разумљивом језику.

Тада на сцену ступају два брата из Солуна — Ћирило (Константин Филозоф) и Методије. Њихова мисија била је да Словенима пренесу хришћанску веру на матерњем језику. Ћирило је саставио прво словенско писмо – глагољицу, а нешто касније настала је и ћирилица.

Први писани текстови на словенском језику били су преводи богослужбених књига. Тај први књижевни језик називамо старословенски. Он је током времена прилагођаван локалним језичким особинама, па тако настаје и српскословенски, а касније и савремени српски књижевни језик.

Српски језик се кроз историју мењао: обогаћивао се новим речима, мењао правопис, изговарао различито. Језик каквим данас говоримо и пишемо настао је као резултат дугог развоја, али и као део нашег културног и духовног наслеђа.

(Наставник може да прочита текст наглас, а ученици да прате и подвлаче кључне појмове.)

Разговарамо

Питања за дискусију:

Зашто је било важно да Словени добију писмо на свом језику?

Ко су били Ћирило и Методије и шта су имали за циљ?

Шта је старословенски језик и по чему се разликује од данашњег српског?

Да ли мислиш да се језик и данас мења? Наведи пример.

Како се разликује говорни од књижевног језика у свакодневном животу?

Језички кутак

Тема: *Разумевање појмова и порекла српског књижевног језика*

Задатак 1: Повежи појмове са дефиницијама

(Ученици добијају табелу или радни листић са мешаним појмовима и кратким описима, а треба да их споје.)

Појам	Објашњење
Прасловенски	Језик од кога су се развили сви словенски језици
Старословенски	Први писани словенски књижевни језик
Српкословенски	Облик старословенског прилагођен српском говору
Славеносрпски	Језик књига из XVIII века, мешавина народног и црквеног језика
Српски народни језик	Језик којим народ говори у свакодневном животу

Задатак 2: Попуни табелу

Појам	Време/период	Карактеристике	Пример
Старословенски	IX век	Први књижевни словенски језик	Преводи библијских текстова
Српкословенски	XII–XVII век	Прилагођен српском говору	Богослужбене књиге
Савремени књижевни	XIX век до данас	Нормализован језик, Вукова реформа	Савремени романи, школска настава

Препричавамо и пишемо

Задаци:

Препричај живот и мисију Ћирила и Методија у 5–7 реченица (усмено или писмено).

Преобликуј управни говор у неуправни:

„Ћирило рече: 'Саставићу слово за Словене.'“ → Ћирило је рекао да ће саставити слово за Словене.

Састави кратку причу у којој описујеш шта би рекао/рекла Ћирило да данас може да посети твоју школу.

Занимљивости и креативни рад

Тема: *Глагољица и ћирилица – слова и бројеви*

Да ли си знао/знала да су у глагољници слова имала и бројчане вредности? На пример:

„Аз“ (□) = 1

„Вѣди“ (□) = 2

„Глаголи“ (□) = 3

Задатак:

- Уз помоћ табеле са глагољичким словима (наставник даје), напиши своје име и годину рођења у глагољичкој „шифри“.
- Осмисли мини-плакат на којем ћеш објаснити значење свог „тајног имена“.
- Радови се постављају на панелу у учионици или у дигиталној презентацији.

Поезија и језик: како песма пева

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Песма за читање и тумачење:

СВЕТИ САВА

Ко удара тако позно у дубини ноћног мира
на капији затвореног светогорског манастира?

„Већ је прошло давно вече, и нема се поноћ хвата,
седи оци, калуђери, отвор`те ми тешка врата.

Светлости ми душа хоће, а одмора слабе ноге,
клонуло је моје тело, уморне су моје ноге -
ал` је крепка воља моја, што ме ноћас вама води,
да посветим живот роду, отаџбини и слободи.

Презрео сам царске дворе, царску круну и порфиру,
и сад, ево, светлост тражим у скромноме манастиру.
Отвор`те ми, часни оци, манастирска тешка врата
и примите царског сина ко најмлађег свога брата“.

Зашкрипаше тешка врата, а над њима сова прну
и с крештањем разви крила и склони се у ноћ црну.
А на прагу храма светог, где се Божје име слави,
са буктињом упаљеном, настојник се отац јави.

Он буктињу горе диже, изнад своје главе свете,
и угледа, чудећи се, безазлено босо дете.
Високо му бледо чело, помршене густе власи,
али чело узвишено божанствена мудрост краси.

За руку га старац узе, пољуби му чело бледо,
а кроз сузе прошапута: „Примамо те, мило чедо“.

Векови су прохујали од чудесне оне ноћи,
векови су прохујали и многи ће јоште проћи.
Ал' то дете јоште живи, јер његова живи слава,
јер то дете беше Растко, син Немањин – Свети Сава.

Војислав Илић |

РАЗГОВАРАМО:

Питања за дискусију:

1. Која је улога Светог Саве у песми? Како га песник представља?
2. Зашто је баш Свети Сава изабран као симбол националног јединства у песми?
3. Како песник у песми „Свети Сава“ показује поштовање према Светом Сави помоћу ритма, звука и избора речи?
4. Како песник чини да „језик пева“ у песми „Свети Сава“? Објасни како ритам, рима и избор речи доприносе мелодији и изражавању осећања.

ЈЕЗИЧКИ КУТАК:

Тема: откривање основну поруку, риму и стилска изражајна средства у лирској песми

ЗАДАТАК 1:

Редни број	СТИХОВА (ПАРА)	ТИП РИМЕ	ПРИМЕРИ РЕЧИ КОИ СЕ РИМУЈУ
1	„Ко удара тако позно у дубини ноћног мира на капији затвореног светогорског манастира?“	Парна рима	мира – манастира
2			
3			
4			
5			
6			
7			

ЗАДАТАК 2:

КАТЕГОРИЈА	ШТА ТРЕБА ПОСМАТРАТИ У ПЕСМИ	ПРИМЕР ИЗ ПЕСМЕ СВЕТИ САВА	КОМЕНТАР/ЗНАЧЕЊЕ
РИТАМ	Број слогова у стиховима, наглашени и ненаглашени слогови		
ЗВУЧНИ ЕФЕКТИ	Понављање сличних гласова (алитерација), рима		
ТЕМПО	Брзина читања, промена у динамици		
ПАУЗА	Места где треба направити паузу, наглашавање речи или сцена		

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

1. Препричај песму „Свети Сава“ – прича из песме
2. Напиши кратку причу у којој описујеш живот Светог Саве

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Тема: Уметност стиха-рима, ритам, мелодија и емоција

Дали си знао/знала да: млади принц Растко, тежећи савршенијем животу, напустио дом својих родитеља и отишао на Свету Гору где је већ било српских монаха и у осамнаестој години живота примио монашки чин и монашко име Сава.

ЗАДАТАК

„Пронађи риму“

(Објашњење: Картице се окрећу лицем надоле и мешају. Играчи наизменично окрећу по две картице и траже римовани пар. Ако пронађу риму, задржавају пар и добијају поен.)

- На једној картици је стих без последње речи

- На другој картици – реч која се римује
Пример:
Ко удара тако позно у дубини ноћног... → **мира**
на капији затвореног светогорског... → **манастира**

„Подели на слоге“

(Објашњење: Ученици су подељени у две групе. Једна група изговара речи, а друга их дели на слоге на табли. Затим се групе мењају улогама. Наставник оцењује која група има више тачних одговора.)

- Разбиј стих на ритмичке јединице (слоге)
- Пример (цртице означавају темпо):
- Ко-у-да-ра-та-ко-по-зно / у-ду-би-ни-ноћ-ног-ми-ра
На-ка-пи-ји-зат-во-ре-ног / све-то-го-рског-ма-на-сти-ра
- (Види како су стихови ритмички уједначени – по 11 или 12 слогова)

ПОЗИВ У ПЕСМИ: ВОКАТИВ У НАРОДНОЈ ЛИРИЦИ

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Песма за читање и тумачење:

Ој, ружице румена (<https://tinyurl.com/4v4x2v2a>)

Ој, ружице румена
Што си се рано развила
Ој, ружице, ружо румена
Што си се рано развила

Рано си се развила
Што си ми главу спустила?
Рано си се, рано развила
Што си ми главу спустила?

Драги ми је отиш'о
Отиш'о ми је далеко
Драги ми је отиш'о
Отиш'о ми је далеко
Драги ми је отиш'о
Отиш'о ми је далеко

За три горе високе
За три воде дубоке

За три горе високе
За три воде дубоке
За три горе високе
За три воде дубоке

Неће ми се вратити
За две, за три године
Неће ми се вратити
За две, за три године

Ој, ружице, ружо румена
Што си се рано развила
Ој, ружице, ружо румена
Што си се рано развила

РАЗГОВАРАМО

Питања за дискусију

Шта мислиш, да ли је „ружица” заправо цвет или симбол неке особе?
Пронађи стих у којем је употребљен вокатив. Како га препознајеш?
Какву улогу има вокатив у овој песми?
Какво осећање изазива обраћање у вокативу?

Језични кутак

Тема: Препознавање комуникативне функције вокатива присутне у народној поезији,

ЗАДАТАК 1: Попуни табелу

Из песме „Ој, ружице румена” изостави вокатив и опиши разлику приликом читања.
(Завршени задатак треба да буде прегледан од стране неког од ученика)

Строфа са вокативом	Строфа без вокатива

ЗАДАТАК 2:

Прочитај овај стих:

Ој, ружице румена, што си ми главу спустила?

Одговори:

1. Ко говори?
2. Ко ме се обраћа?
3. Шта мислиш, шта би „ружица“ могла да одговори?
(Напиши 1–2 стиха као да ружа говори у свом гласу)

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

1. Прочитај пажљиво народну љубавну песму „Ој ружице румена“. Затим, својим речима, препричај њен садржај у облику кратког састава. Обавезно наведи:
 - ко су ликови у песми,
 - шта је главна тема,
 - како се осећају и понашају
2. На основу песме, састави кратак текст у ком ћеш описати осећања девојке супротно од оних у песми.
(Ове задатке ученици може да раде по групама. Једна група ради један задатак, а друга група други задатак. Након завршетка, групе међусобно проверавају урађено)

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Тема: Вокатив у народној лирици

Јесте ли знали да се народна поезија често назива чуваром језика, културе и националног идентитета?

Задатак

Напиши **кратку строфу** са најмање 3 вокатива (твоја народна строфа):

(4 стиха, рима пожељна)

ЧИТАЊЕ ЛИРИКЕ: РАЗУМЕВАЊЕ ПОРУКЕ ПЕСНИКА

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Песма за читање и тумачење:

Подне

Над острвом пуним чемпреса и бора,

Младо, крупно сунце пржи, пуно плама;
И трепти над шумом и над обалама
Слан и модар мирис пролетњега мора.

Љубичасте горе, гранитне, до свода,
Зрцале се у дну; мирно и без пене,
Површина шушти и целива стене;
Свод се светли топал, стаклен, изнад вода.

Прах сунчани трепти над испраним песком,
И сребрни галеб понекад се види,
Светлуца над водом. И миришу хриди
Мирисом од риба и модријем вреском.

Све је тако тихо. И у мојој души
Продужено видим ово мирно море:
Шуме олеандра, љубичасте горе,
И блед обзор што се протеже и пуши.

Немо стоје у њој сребрнасте, родне
Обале и врти; И светли и пали
Младо, крупно сунце; И не шуште вали –
Галеб још светлуца. Мир. Свуда је подне.

Јован Дучућ

(<https://tinyurl.com/4ad69p7y>)

РАЗГОВАРАМО:

Питања за дискусију:

- О чему говори аутор у песми?
- Зашто је ова песма ауторска и по чему се разликује од народне лирске поезије?
- Какве емоције преовлађују у песми?
- Који су основни елементи лирске песме?
- Која стилска изразна средства су употребљена у песми?

ЈЕЗИЧКИ КУТАК:

Тема: изражајно читање, тумачење и вредновање народне и ауторске лирске поезије на српском језику

ЗАДАТАК 1:

- У табели издвој и именуј стилска изражајна средства која се јављају у песми „Подне“. Наведи бар три и објасни њихову улогу у песми.

стилска изражајна средства	објашњење
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

ЗАДАТАК 2:

- Изабери један стих и опиши коју слику ти тај стих ствара у мислима.
- Која осећања изазива ова песничка слика? (На пример: мир, туга, радост...)
- Који је мотив у песми „Подне“?
- Од којих се делова састоји песма „Подне“ Јована Дучића и шта представља сваки од тих делова у целокупној композицији песме?**

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Одабери било коју строфу и препричај шта осећаш (усмено, писмено или цртежом)
- Прочитај песму „Подне“ Јована Дучића пажљиво:
 - Напиши кратак текст у коме ћеш препричати шта песма говори — шта видиш и осећаш док је читаш.
 - Објасни шта мислиш да је главна порука песме.
 - Наведи која песничка слика ти је најјача и зашто.

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Тема: Од поезије до слике

Да ли си знао/знала да су стари Грци имали изреку:

„Поезија је слика која говори, а слика је поезија која ћути“

Задатак:

1. Изаберите стих из песме „Подне“ Јована Дучућ, који је на вас оставио највећи утисак и покушајте да цртежом пренесете своја осећања.
2. По случајном избору цртежа својих другова, напиши једну кратку песму или строфу која најбоље изражава твоје осећање или утисак.

Језик и граматика: корени и падежи

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Текст за читање и тумачење:

Прочитајте текст, па попуните табелу.

Ана и њена сестра сада живе у Мексику, али су рођене у Београду. Марко је новинар, а Тина је професорка. Земља у којој сада живе професорка и њен пријатељ зове се Швајцарска. Професорка је рођена у Токију. Новинар и његов брат су рођени у Женеви, али је сада њихова земља Јапан.

	ОДАКЛЕ ЈЕ?	ГДЕ ЖИВИ?	СКИМ ЖИВИ?
	ИЗ...	У...	С (А)...
АНА			
МАРКО			
ТИНА			

Одреди падеж подвучене речи.

Када је њихова тетка села на столицу (испред) Викторовог радног стола, и један и други су стајали наслоњени на зид једне куће, удаљени само неколико корака од моста Риалто. И њима је хладан ветар дувао око ушију и шапутао им да су топли дани прошли.

(Господар лопова,

Корнелија)Функе)

Тетка: _____; на столицу: _____; испред стола: _____;
на зид: _____; куће: _____; дани: _____.

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Како се зове део речи који се понавља у сродним речима и изражава њихово заједничко значење?
- Које значење носи корен у речи?
- Колико падежа има у српском језику и који су?
- **Шта показује сваки падеж?**
- Шта се мења у речи када се мења падеж?

Језички кутак:

Тема: примењује усвојена знања о падежима и синтакси падежа (номинатив, акузатив, датив, локатив)

ЗАДАТАК 1:

У осмосмерци се крије неколико именица у различитим падежима. Пронађите их, а затим допуните табелу.

О	Б	У	Т	И	С	Е
С	К	Л	А	Р	У	С
У	З	У	Б	Е	Т	У
Т	Е	Ц	Ћ	К	О	М
И	Л	И	К	О	В	Е
М	А	Н	У	М	М	О
Г	Р	А	Д	О	В	А

	Падежни облик у осмосмерци	Назив падежа
Кућа		
лик		
река		
град		
Аница		
Клара		
зуб		

ЗАДАТАК 2:

Изабери реч из текста (Господар лопова-Корнелија Функе). Обележи корен речи. Наведи који је падеж. Објасни како се мења наставак.

ОБЛИК РЕЧИ	КОРЕН	ПАДЕЖ	НАСТАВАК

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- **Препричај први текст са промењеним падежима**

(Прочитај пажљиво први текст. Затим га препричај својим речима, тако што ћеш у реченицама користити речи из текста у различитим падежним облицима. Води рачуна да се значење задржи, али да промениш облике речи (нпр. „река“ → „реци“, „поета“ → „поети“ и сл.).

- **Напиши свој текст. Издвоји неколико речи по избору. За сваку реч:**
 1. Одреди **корен речи**.
 2. Одреди у **ком је падежу** изабрана реч.
 3. **Објасни по чему то препознајеш.**

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Дали си знао/знала да је локатив једини падеж који се употребљава искључиво с предлозима?

Задатаци: Изабери „свој“ падеж. У име тог падежа напиши кратак текст (интервју или биографију). Треба да представиш: своје име, функцију у реченици, пример реченице и да појасниш зашто мислиш да си ти најважнији падеж у српском језику.

Направи постер за сваки падеж, уз мото који га представља.

6. Дијалог и прича: од слушања до разумевања

ЧИТАМО И СЛУШАМО:

Текст за читање и тумачење:

Младић и учитељ – поучна прича

Једног дана старац је срео младог човека који га је упитао:

– Сећате ли ме се?

Старац је одговорио одречно. Зато му је човек рекао да је некад давно био његов ученик.

На то га професор упита:

– Ах, да? И чиме се бавиш сада?

Младић одговори:

– Учитељ сам.

– О, како лепо. Попут мене – одговори старац.

– Ех, да. Заправо, постао сам учитељ, јер сте ме управо ви надахнули да будем попут вас.

Старац је био знатижељан, па га замоли да му исприча како је то могуће.

И млади човек му исприча ову причу:

– Једног дана мој пријатељ је дошао у школу с прелепим новим сатом и ја сам му га украо. Убрзо је пријатељ приметио крађу и одмах се пожалио нашем учитељу – а то сте били ви. Тада сте рекли свима нама у разреду:

– Током данашњег часа украден је сат вашег друга. Онај ко га је узео, молим вас, нека га врати.

Али ја га нисам хтео вратити. Затим сте затворили врата и рекли нам да устанемо како бисте могли претражити наше џепове, један по један. Међутим, пре тога, рекли сте нам да затворимо очи.

То смо и учинили, а ви сте претраживали џеп по џеп. Када сте дошли до мене, пронашли сте сат и узели га. Наставили сте да претражујете џепове свих других и када сте завршили, рекли сте:

– Отворите очи. Пронашао сам сат.

После тога ми никада ништа нисте рекли и никада нисте споменули тај догађај. Нисте открили ко је то био. Тог дана сте спасили моје достојанство заувек. А то је био најсрамнији дан у мом животу. Ипак, ви ми нисте држали лекције нити сте викали на мене, али сам разумео поруку. Захваљујући вама схватио сам да је то начин на који поступа прави васпитач.

Сећате ли се, професоре, тог догађаја?

А професор одговори:

– Сећам се случаја с украденим сатом и да сам претраживао џепове свих ученика, али се не сећам да си то био ти.

– И ја сам затворио очи док сам претраживао џепове.

Разговарамо:

1. Шта се догодило у школи са сатом?
2. Шта је учитељ урадио када је сазнао да је сат украден?
3. Учитељ је тражио од ученика да затворе очи. Зашто?
4. Зашто ученик каже да је учитељ заштитио његово достојанство?
5. Да ли се учитељ сећа тог догађаја? Зашто?
6. Да ли би, када би био/била учитељ/учитељица, поступио/поступила исто?
7. Која је главна порука из ове приче?
8. Шта мислите, да ли је учитељ поступио исправно?

Јазични кутак

Тема: Слушање, разумевање и јасно изражавање.

ЗАДАТАК 1:

Из текста „Младић и учитељ“ издвоји дијалог и наративни део и одговори шта је дијалог, а шта је наратија.

Дијалог	Наративни део

ЗАДАТАК 2:

- Изаберите најзанимљивији дијалог или ситуацију из приче и драматизујте је.

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

1. Препричај текст користећи само наративни део (без дијалога).
2. Напиши свој наставак приче у форми дијалога.

Занимљивости и креативни рад

Тема: дијалог и прича

Да ли си знао/знала, да је Гете рекао: „**Ако се према појединцу односиш као да је оно што треба и што може бити, он ће и постати оно што треба и што може бити.**“

Задатак:

Напишите кратак дијалог. Овог пута младић и учитељ су се поново срили. Како би изгледао њихов разговор?

Од глагољице до ћирилице: писмо као култура

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење

Да би се одбранили од германизације и хеленизације, Словенима је била потребна писменост. Кнез Ростислав, владар прве словенске државе Велике Моравске, први је увидео ову потребу. Затражио је од Византије мисионаре који би ширили хришћанство међу моравским Словенима на словенском језику. Византија је то прихватила како би спречила ширење германских држава, а истовремено и заштитила себе. Византијски цар је позитивно одговорио на овај захтев и за ову мисију именовео свету браћу Ћирила и Методија. Кнез Ростислав их је замолио да створе систем писања за Словене и да га користе за ширење хришћанства на словенском језику. Схватајући циљеве мисије, Ћирило је 863. године створио прво словенско писмо – глагољицу. Глагољица је имала 38 слова и била је направљена по узору на грчко курзивно писмо. Уз помоћ глагољице, Ћирило и Методије су превели прве црквене књиге са грчког на словенски језик. За старословенски језик карактеристично је још једно писмо, а то је ћирилица. За разлику од глагољице, ћирилица је имала 44 слова и била је састављена према грчком уставном писму. Убрзо је ћирилица почела да се користи међу Словенима и, пошто је била једноставнија и практичнија за употребу, до 12. века је скоро потпуно заменила глагољицу.

Значајно место у словенској средњовековној књижевности заузима Црноризац Храбар са својим делом „О писменима“, које је написано отприлике у 10. веку. Црноризац Храбар је био анонимни писац словенске средњовековне књижевности. Дело је трактат, научно и историјско дело које прати развој словенске писмености. Ово дело је значајно јер у њему Црноризац Храбар брани и штити словенску писменост од напада оних који су је сматрали недостојном. Значење „О писменима“ је и у његовој напредној идеји да сваки народ има право на своју писменост и културу.

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Зашто је била потребна словенска писменост?
- Ко је увидео ову потребу?
- Зашто је Византија прихватила захтев кнеза Ростислава?
- Како се словенска писменост ширила?
- Шта знамо о глагољици и ћирилици?
- Шта је трактат?
- Зашто је дело „О писменима“ Црнорисца Храбра значајно?

Језички кутак

Разуме порекло српског књижевног језика.

Задатак:

У табелама са глагољцом и ћирилицом (даје наставник) погледати слова, уочити разлике међу њима и разговарати о бројевима које означавају.

Препричавамо и пишемо

Задатак:

Написати неколико реченица о томе зашто је важно да сваки народ има своју писменост и културу.

Занимљивости и креативни рад

Да ли си знао/знала да је Црноризац Храбар псеудоним и да значи храбри монах. Неки слависти сматрају да је овај псеудоним име Светог Наума Охридског, једног од истакнутих ученика Светих Ћирила и Методија.

Задатак:

Направити презентацију на тему: „Старословенска писма - глагољица и ћирилица“.

Како причамо: управни и неуправни говор

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење:

Лето

Било је прелепо августовско јутро. Након што смо спаковали кофере, ја, моја сестра Сара и моји родитељи кренули смо ка Грчкој, где смо планирали да проведемо годишњи одмор. Једва смо чекали да осетимо морски ваздух, прошећамо по топлом песку и пливамо у прелепој морској води.

Путовање је трајало неколико сати, али ипак нисмо осећали умор. Наше очи су биле пуне радости када смо угледали огромно морско пространство. Мој отац је питао Сару: „Саро, можеш ли ми помоћи да пронађем фотоапарат? Ту је чамац којим смо се возили прошле године, желим да га сликам.“ „Помоћи ћу ти, тата“, рекла је Сара. „Хвала ти“, рекао је мој отац, „одмах ћу снимати прелепи

чамац.“ За два сата већ смо били на плажи. Море је било бистро и могло се видети све што припада морској води: ситни и већи каменчићи, мале рибе које су пливале око мојих ногу, а приметио сам и мању хоботницу. Чинило се да се узнемирила због нас пливача и, не знајући шта да ради, прилепила се за леђа старијег човека. Човек се уплашио и изашао из воде тражећи помоћ... Све се добро завршило, мала хоботница је враћена у море, а ја нисам могао да сакријем радост што сам тог дана први пут у животу могао да видим и посматрам праву хоботницу.

Разговарамо

Питања за дискусију:

- О чему се ради у овом тексту?
- Шта ће остати највише у сећању Сариног брата?
- Како можемо препознати управни говор у тексту?
- Како можемо управни говор претворити у неуправни говор?

Језички кутак

Разумевање појмова управни и неуправни говор.

Задатак 1: У тексту „Лето“, преиначи управни у неуправни говор.

Задатак 2: Размислите о неком истинитом догађају који сте доживели и о којем бисте желели да испричате.

Препричавамо и пишемо

Напишите концепт према коме ћете нам испричати догађај који сте доживели.

Занимљивости и креативни рад

Да ли си знао/знала да је мозак хоботнице најинтелигентнији међу бескичмењацима. Сваки од осам пипака хоботнице има свој мозак. Хоботнице могу да раде невероватне ствари: да побегну из акваријума, да отварају тегле споља и изнутра, да скачу на земљу да би ухватиле плен итд.

Задатак: Направите презентацију са илустрацијама за замишљени догађај у којој ћете користити управни и неуправни говор.

Књижевни језик кроз време: реформе и песме

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење

Иако се старословенски језик није смео мењати због своје литургијске функције, временом су у њега почеле да продиру особине локалних словенских језика. У зависности од територије на којој су црквене књиге преписиване, преписивачи су у њих уносили језичке особине свог дијалекта. Стабилизација језичких особина народног језика у старословенском језику изазвала је стварање редакција старословенског језика: српске, македонске, бугарске, румунске, хрватске и чешке. Старословенски језик је вршио функцију књижевног језика код Срба од 9. века до стварања српскословенског језика, односно српске редакције старословенског језика, у 11. или 12. веку.

Као литургијски и књижевни језик Срба, српскословенски језик је био у употреби све до тридесетих година 18. века, када је српска редакција старословенског језика замењена руском. Православна црква и српска средњовековна држава бринуле су се о ширењу образовања на српскословенском језику међу писарима. Живи говорни језик никада није у потпуности продро у српску средњовековну књижевност, а његови трагови се налазе у витешким романима и хроникама. Житија, најважнији жанр у књижевности тог времена, писана су на исправном српскословенском језику.

Рускословенски језик је био књижевни језик руска редакција старословенског језика, који је средином 18. века служио као општи књижевни језик код Срба, потискујући дотадашњи српскословенски језик. До средине 18. века рускословенски је постао нови језик цркве, писмености, образовања и културе. Појавом славеносрпског типа књижевног језика током друге половине 18. века, рускословенски језик је све више био ограничен на литургијску и црквено-административну функцију.

Славеносрпски језик је настао као резултат жеље српских стваралаца, пре свега писаца, да пишу језиком разумљивим читаоцима. Славеносрпски језик је потиснуо рускословенски језик у књижевности, науци, администрацији, новинарству, али не и у црквеним списима. Славеносрпски језик је настао мешањем особина рускословенског језика и језика српског грађанског друштва у Војводини са присуством језичких особина из два друга језика: српскословенског и руског књижевног.

Године 1814., Вук Стефановић Караџић је ушао у књижевно-језичку област. Његова револуционарна реформа средином 19. века истиснула је славеносрпски језик из српске културе. Српски речник из 1818. године је његово

најзначајније дело, јер отелотворује језичке и ортографске принципе које је заступао. У њему је Вук први применио принцип: пиши као што говориш. Такође је ту први пут употребио сопствену азбуку. Година 1847. је значајна за историју српске културе и историју српског књижевног језика. Тада су се појавиле четири књиге које су допринеле победи Вукових језичких принципа. Постало је јасно да српски народни језик, уз усавршавање, може да задовољи велики број функција које му је наметало савремено српско друштво. Караџић је радикално реформисао српску азбуку, избацујући из употребе сва она затечена ћирилска слова која у српском народном говору нису одговарала неком посебном звуку. Године 1868., влада Србије је укинула последње ограничење употребе његовог ћириличног писма.

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Шта је предуслов за стварање књижевног језика?
- Како су настале редакције старословенског језика?
- У ком периоду је старословенски језик служио као књижевни језик код Срба?
- У ком периоду и где су се користили српскословенски, рускословенски и славеносрпски језик?
- Зашто је Вуков Српски речник из 1818. године значајан?
- Шта се подразумева под принципом: пиши као што говориш?
- Зашто је Вук Стефановић Караџић значајан?

Језички кутак

Разумевање појмова и порекла српског књижевног језика.

Задатак 1: Допуните следеће реченице:

- Старословенски језик није смео да се мења због
- Редакције старословенског језика су настале због
- Српскословенски језик је био у употреби од до

- Српскословенски језик је коришћен за богослужење и
- Рускословенски језик је средином 18. века служио као
- Славеносрпски језик је настао као резултат
- Средином 19. века, Караџићева реформа је потиснула
- Вук Стефановић Караџић је применио принцип
- Караџић је реформисао српско писмо избацујући

Задатак 2: Пажљиво прочитајте песму „Певам дању, певам ноћу“ Бранка Радичевића.

Размислите да ли је ова песма написана на српском народном језику и, ако јесте, пронађите речи које одступају од српског књижевног језика. Повежите песму са познатим певачем Здравком Чолићем.

Певам дању, певам ноћу

Певам дању, певам ноћу,
 Певам, селе, што год хоћу:
 И што хоћу, оно могу,
 Само једно још не могу:
 Да запевам гласовито,
 Гласовито, силовито,
 Да те дигнем са земљице,
 Да те метнем међ звездице.
 Кад си звезда, селе моја,
 Да си мађу звездицама,
 Међу својим, селе моја,
 Милим сестрицама.

Бранко Радичевић

Препричавамо и пишемо

У седам до осам реченица препричајте животну причу Вука Стефановића Караџића.

Занимљивости и креативни рад

Да ли знао/знала да се старословенски, а и српскословенски нису говорили, већ су се певали или читали наглас из литургијских и других књига?

Напишите катрен у којем изражавате нежна осећања према својој симпатији.

Родољубље у песми

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење

Божур

Како је лепа ова ноћ! Гле, свуда,
С тополе, раста, багрема и дуда,
У млазевима златокосим пада
Несуштаствена месечина. Сада,

Над ливадама где трава мирише,
У расцветаним гранама, сврх њива
Које се црне после бујне кише,
Велика душа месечева снива.

Све мирно. Тајац. Ћути поље равно

Где некад паде за четама чета ...

— Из многе крви изникнуо давно,
Црвен и плав, Косовом божур цвета ...

Милан Ракић

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Да ли знате шта је божур?
- Које речи су вам непознате или мање познате?
- Песма „Божур“ је ауторска песма. По чему се разликује од народне лирске поезије?
- Шта је подстакло аутора да напише ову песму?
- Која осећања је ова песма изазвала у вама?

Језички кутак

Изражајно читање ауторске лирске песме на српском језику.

Задатак 1: Утврдите колико идејне целине има у песми „Божур“ и колико строфа свака од њих садржи.

Задатак 2: Пронађите риму и следећа средства стилског изражавања у тексту ове песме:

епитет, метафору и персонификацију.

Препричавамо и пишемо

Задатак 1: Пажљиво прочитајте песму „Божур“ Милана Ракића.

Задатак 2: Напишите како сте доживели ову песму.

Занимљивости и креативни рад

Да ли си знао/знала да постоји легенда према којој је божур изникао из крви српских јунака после Косовског боја. Према веровању, божур је био бео. Верује се да његов корен привлачи срећу, штити дом од зла и штити мајку и децу. Сматра се симболом срећног и хармоничног брака, па налази своје место у венчаним букетима.

Задатак:

Направите дигиталну презентацију ове песме и њеном аутора, на чијим би се страницама овај цвет појавио у другим бојама.

Приче из прошлости: време и стил у приповедању

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење

СВЕ, СВЕ, АЛИ ЗАНАТ

Пође некакав цар са својом женом и кћери да се шета по мору на лађи. Кад мало одмакну од бријега, онда дуне вјетар па га баци чак у некакву земљу где се о његову царству ништа и не чује (као ни он о овоме што досад ништа није чуо ни знао). Кад изађу на сухо, он није смео ни казати да је цар, а новаца нијесу имали са собом ништа. Не знајући никаква заната, нијесу се могли друкчије хранити, него се он најми да чува сеоска говеда. Пошто ту преживе тако неколике године, угледа син цара од оне земље његову кћер, која је била врло лијепа и већ дорасла до удаје, па каже свом оцу и мајци да се другом никаквом ђевојком неће оженити до кћери говедара из тога из тога села! Отац и мати и други дворани стану га одвраћати да се прође те срамоте: како би он царски син узео говедарску кћер код толикијех другијех царскијех и краљевскијех кћери! Али све залуду; он каже: „Ја њу, ја ни једну!“ Кад већ виде да друкчије не може бити, онда

цар пошаље једнога свога везира да јави то говедару, а говедар га запита: „Какав занат зна царев син?“ Везир се зачуди: „Бог с тобом, човече! Како ће царев син знати занат? Што ће занат цареву сину? Занате људи уче да се хране њима, а царев син има земљу и градове.“ Говедар каже опет: „Е, ако не зна никаква заната, ја му не дам своје кћери.“ Везир се врати, те каже цару шта говори говедар. Сад постане чудо још веће. Они су мислили да ће то за говедара бити највећа срећа и дика што му царски син узима кћер, а он пита какав занат зна царев син! Цар пошаље другога везира, али говедар каже једно те једно: „Док царев син“, вели, „не научи какавгођ занат и не донесе ми своју рукотворину, дотле нема ништа од пријатељства!“ Кад се и овај везир врати те каже, да говедар не да ђевојке док царев син не научи какавгођ занат (само нек је занат), онда царев син зађе по чаршији да гледа какав је занат најлакше научити. Хођајући од дућана до дућана и гледајући како различни мајстори раде, дође на дућан где се плету рогожине, и то му се учини најлакши занат, па га почне учити и научи за неколико дана, па онда оплете сам једну рогожину, коју однесе говедару, и кажу му да је царев син научио занат и да је то његова рукотворина. Говедар узме рогожину у руке, те је загледа са свију страна, па онда запита: „Колико то вриједи?“ А они му кажу: „Четири паре“. Е!? вели, „добро!“ Четири паре данас, четири сјутра, то је осам, а четири прексјутра, то је дванаест и.т.д. Да сам ја тај занат знао, не бих данас чувао сеоскијех говеда. Па им онда каже ко је он и како је ту дошао. Ови се онда обрадују још већма што узимају ђевојку од цара, а не од говедара, и с највећијем весељем вјенчају момка и ђевојку и проведу свадбу. Па онда даду овоме цару лађу и војску, те отиде преко мора и нађе своју земљу.

https://zelenaucionica.com/srpske-narodne-price/#google_vignette

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Каква је ово врста приче, народна прича или ауторска приповетка?
- Како је краљ, заједно са женом и ћерком, стигао у непознату земљу?
- Шта је краљ морао да уради да би прехранио своју породицу?
- Ко се заљубио у пастиреву (краљеву) ћерку?
- Која је улога везира у причи?
- Зашто је краљев син научио занат?
- Шта је навело краља који је дошао у непознату земљу да размишља другачије него раније?
- Какав је крај приче?
- Које ликове срећемо у причи?
- Шта можемо рећи о времену и месту радње у причи?
- Какав је језик у причи?
- Коју поруку нам ова прича преноси?
- Ко је помогао у стилизацији народних прича?

Језички кутак

Читање, разумевање и јасно изражавање

Задатак 1: Одговорите на следећа питања:

- Да ли су догађаји у горњој причи испричани хронолошким редом?
- Да ли сте приметили приповедање у трећем лицу у причи? Ако јесте, реците где.

Задатак 2: Подвуците део следећег текста који се односи на ретроспективно приповедање.

Док сам седела у парку, приметила сам девојчицу која је безбрижно трчала по трави и тражила од баке да је стави на љуљашку. Онда сам се сетила свог детињства када сам се и ја играла у парку, брала цвеће и јурила врапце.

- У ком лицу је ово приповедање?

Препричавамо и пишемо

Задатак 1: Напиши шта мислиш да би краљ радио када би знао неки занат.

Задатак 2: Напишите који део приче вам се највише допао.

Занимљивости и креативни рад

Да ли си знао/знала да је приповедање постојало пре писања? Коришћени су гестови, изрази и мимике. Жонглери у Европи су ишли од града до града причајући приче и певајући песме како би извештавали о догађајима и забављали град.

Задатак: Саставите причу којом ћете послати едукативну поруку.

Циљеви лекције

Ученици умеју да изражајно читају народне приче.

Умеју да тумаче и вреднују народне приче.

Умеју да говоре о доживљавању садржаја народне приче и препознају њене основне елементе.

Уочавају одлике приповедања (нарације).

12. ПИСМА СТАРИХ ВРЕМЕНА: ЛЕПОТА РУКОПИСА

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Текстови за читање и тумачење

Маријино јеванђеље

Маријинско или Маријино јеванђеље представља најстарији сачувани споменик писан старословенским језиком у коме се јављају црте српског народног језика, под чијим утицајем ће се касније развити и српска редакција старословенског језика. Писано је глагољицом на 174 листова, а на основу језичких црта сматра се да је настало најкасније почетком XI века на српскомштокавском подручју.

Асеманијево јеванђеље.

Садржи 158 листова. То је изборно или недељно јеванђеље. Писано је у Македонији, у XI веку. То је најбоље сачуван старословенски споменик. За њега се каже да је и најлепша старословенска рукописна књига. Названа је по имену Јосифа Асеманија, који га је нашао 1736. године у Јерусалиму.

Синајски псалтир. (Синајски глагољички псалтир) је *старосрпски* (српска редакција старословенског језика) црквени рукопис из 11. века. Представља најстарији сачувани Псалтир на старословенском језику. Пронађен је у манастиру Свете Катарине на Синају по коме и носи назив и где се још увек чува. У том манастиру такође су пронађени рукописи на грчком, јерменском, сиријском и грузијском.

Вуканово јеванђеље је, уз Мирослављево јеванђеље, најзначајнији споменик српске писмености с краја XII века. Рукопис је настао у пећини, „код града Раса“, последњих година XII века. Садржи 189 пергаментних листова, а припада типу „изборних јеванђеља“.

Глагољица

Глагољица је имала 38 слова која су потпуно задовољавала све фонетске особине старословенског језика.

Глагољица се развила у два специфична вида: **обла** или **бугарска**, и **угласта** или **хрватска**.

Обла је била у употреби у источним крајевима словенских земаља, а угласта у Моравској и на Јадранском приморју. Код обле глагољице разликујемо и један вид високе узане глагољице. И у једном и у другом облику, слова су писана небрижљиво, често произвољно, без графичког знања и естетског циља. И поред тога, глагољица својом оригиналношћу и естетски занимљивим словима оставља јак утисак. Користила се доста дуго, негде и до 19. века,

Ћирилица

Српска ћирилица (вуковица или Вукова ћирилица) је адаптација ћирилице за српски језик, коју је 1811. године уобличио српски лингвиста Вук Стефановић Караџић.

Караџић је српску ћирилицу засновао на претходном „славеносрпском” писму, по принципу „пиши као што говориш, а читај као што је написано”, уклањајући застарела слова и слова која представљају јотоване самогласнике, уводећи слово Ј из латинице уместо њих, и додајући неколико сугласника за специфичне звуке у српској фонологији. Ћирилица, због своје једноставности, до 12. века скоро сасвим потиснула глагољицу.

Из старословенске азбуке Вук је задржао следећа 24 слова:

– **А а Б б В в Г г Д д Е е Ж ж З з**

– **И и К к Л л М м Н н О о П п Р р**

– **С с Т т У у Ф ф Х х Ц ц Ч ч Ш ш**

Њима је додао једно из латиничне абецеде:

– **Ј ј**

И пет нових:

– **Љ љ Њ њ Ћ ћ Ћ ћ Џ џ**

А избацио је:

– **Ї ѥ (је), Ђ ѡ (јат), Ї ї (и), Ы ы(јери, тврдо и), V v (и), Оу оу (у), Сѡ ѡ (о), А ѡ (ен), Я ѡ (ја), Ю ю (ју), Сѡ ѡ (от), Њ ѡ (јус), Ћ ѡ (т), S s (дз), Щ щ (шч), Ђ ѡ (к), Њ ѡ (пс), Ђ ѡ (тврди полуглас), Ђ ѡ (меки полуглас).**

Разговарамо

1. Шта представља Маријинско или Маријино јеванђеље?
2. Које су карактеристике Асеманијевог јеванђеља?
3. Где је пронађен Синајски псалтир и ком веку припада?
4. Који је један од најзначајнијих споменика српске писмености из 12. века, поред Мирослављевог јеванђеља?
5. По чему се разликују обла и угласта глагољица?
6. На ком принципу је Вук Караџић уредио српску ћирилицу?

Језички кутак

Тема: Разумевање историје српског књижевног језика, његовог порекла и развоја

ЗАДАТАК 1:

Повежи појам са одговарајућим објашњењем.

Упутство: Повежи бројеве с леве стране (појмове) са словима с десне стране (објашњења).

Појмови:

Објашњења:

1. Вук Караџић	а) Прво словенско писмо, за које се сматра да су га саставили Ћирило и Методије.
2. Ћирилица	б) Рани црквени рукопис на српској редакцији старословенског, настао у 11. веку, пронађен у манастиру на Синају.
3. Глагољица	в) „Пиши као што говориш, читај као што је написано” – правило у правопису.
4. Мирослављево јеванђеље	г) Најзначајнији реформатор српског језика у 19. веку.
5. Фонетски принцип	д) Српско средњовековно јеванђеље из 12. века, богато украшено.
6. Стара српска књижевност	ђ) Писмо које се данас користи у српском језику.
7. Синајски псалтир	е) Обухвата дела написана на старословенском и црквенословенском, углавном верског садржаја.

ЗАДАТАК 2:

1. Подвуци слова која је Вук Караџић увео у српску ћирилицу:

ж љ б њ ђ с џ а ћ д ш г

2. Напиши по једну реч у којој се користи свако од Вукових слова:

- Љ: _____
- Њ: _____
- Ђ: _____
- Ћ: _____
- Џ: _____

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Препричај текст о српској ћирилици из ове лекције својим речима.
- Састави кратку причу о настанку глагољице и ћирилице.

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Дали знаш да је **Мирослављево јеванђеље** књига коју је Унеско ставио на листу најлепших рукописних књига светске цивилизације.

Задатак

Изабери текст који би написао/написала облом или угластом глагољицом

Циљеви лекције:

- ✓ Ученици умеју да износе мишљења о историји српског књижевног језика, и о његовом пореклу и развоју;
- ✓ Умеју да препознају основне карактеристике старословенских рукописа;
- ✓ Учествују у креативном раду.

ЗВУЦИ ПОЕЗИЈЕ: СЛУШАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Песма за читање и тумачење:

Хљеб

Пароброд спреман. Море се колеба.
Пошљедњи пламен на западу трне;
Сутон се рађа и с јесењег неба
Полако пада на хридине црне.

Палуба пуна. Руке уздигнуте
Поздраве шаљу и рупцима машу.
У мноштву овом видим чељад нашу,
Наслонили се на перваз па ћуте...

Земљаци моји, докле ћете, докле?

„Тамо далеко! Јер нас усуд прокле
И на нас паде тврда туча с неба...”

А зар вам није завичаја жао?
„Жао је брате... Бог му срећу дао...
Но хљеба неба... Збогом! Хљеба...хљеба...”

Алекса Шантић

Разговарамо

Питања за дискусију:

1. Ком књижевном правцу или виду поезије припада песма *Хљеб*?
2. Која је централна тема у песми?
3. Које значење има хљеб као симбол у песми?
4. Који је мотив у песми „*Хљеб*“ и какве су песничке слике?
5. Која стилска изражајна средства можеш приметити у песми *Хљеб*?

Језички кутак

Тема: Тумачење и вредновање текстова ауторских лирских песама на српском језику.

ЗАДАТАК 1:

(вежбање за изражајно читање)

Поделите се у три групе:

- Једна група треба да рецитије наративни део песме.
- Друга група треба да рецитије стихове који приказују осећања и ставове песника (поете).
- Трећа група треба да рецитије стихове у којима одговара радничка класа (гладујући људи).

ЗАДАТАК 2:

Смести у табелу стилска изражајна средства и напиши пример из песме.

Стилско изражајно средство	Пример из песме

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Напиши текст који објашњава социјалну неправду и борбу за људско достојанство. Користи стихове из песме да поткрепиш свој одговор.
- Препричај садржај песме „Хљеб“ као да си очевидац догађаја.

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Тема:

Да ли си знао/знала да је по животу и делу Алексе Шантића снимљена телевизијска серија?

Задатак:

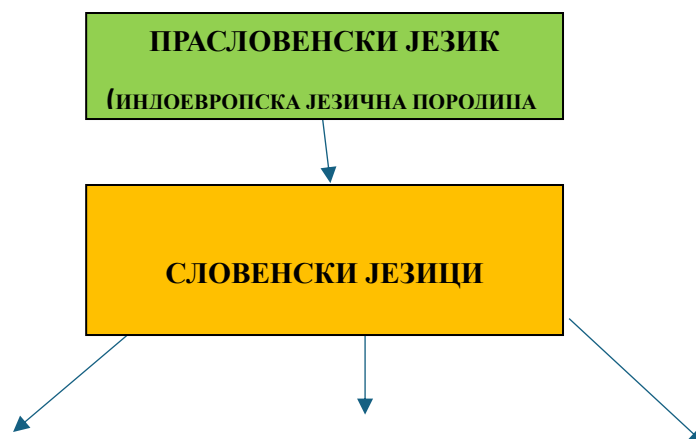
- Замисли да си новинар и да припремаш емисију о делу Алексе Шантића. Посебну пажњу посвети томе да заинтересујеш публику за садржај песме „Хљеб.“

ДИЈАЛЕКТИ И ИДИОМИ: РАЗЛИКЕ У ГОВОРУ

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Текст за читање и тумачење

I. Положај словенских језика у индоевропској језичкој породици

ЗАПАДНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ:

пољски;
чешки;
словачки;
лужичко српски;
(користе латинично писмо)

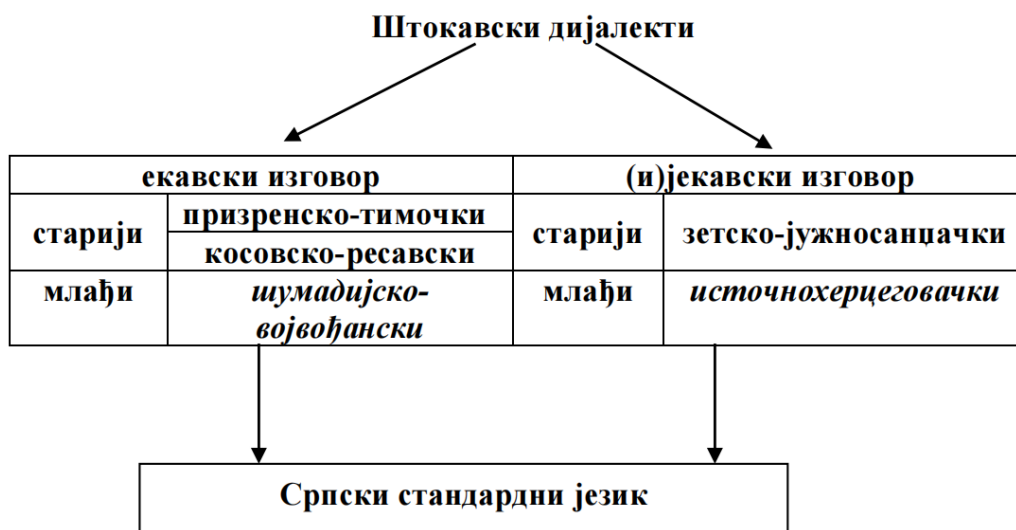
ИСТОЧНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ:

руски;
украјински;
белоруски
(већина њих користи ћирилицу)

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ:

српски/хрватски;
словеначки;
македонски;
бугарски;
(старословенски)

II. Дијалекти српског језика:

III. Шта су идиоми?

Идиоми су изрази који имају посебно, пренесено значење – не можемо их схватити буквално.

Примери:

- Пасти с неба - дошао изненада или неочекивано.
- Ићи главом кроз зид - Бити тврдоглав
- Ни мува није пролетела - потпуна тишина, мир

Разговарамо

Питања за дискусију:

1. Шта значи да српски језик припада јужнословенским језицима? Који су други јужнословенски језици?
2. На којим писмима се пише српски језик?
3. Како се српски језик разликује од руског и пољског језика?
4. Шта значи да је српски стандардни језик настао на основу дијалеката? Зашто је важно да имамо стандардни језик?
5. Мислите ли да је важно чувати дијалекте? Зашто да или зашто не?
6. Шта су идиоми и зашто се користе у језику?
7. Да ли употреба идиома чини говор богатијим или може створити забуну? Објасни.

Језички кутак

Тема: Место српског међу словенским језицима. Општи преглед дијалеката српског језика.

ЗАДАТАК 1:

Попуни табелу:

У коју групу словенских језика спада српски?	Који су му најближи сродници?	По чему се српски разликује од осталих словенских језика (на пример: писмо, падежи, фонетика, синтакса)?	Наведи примере сличности са другим језицима (нпр. руским, бугарским, хрватским).	

ЗАДАТАК 2:

Поделите се у две групе. Једна група има задатак да напише идиоме, а друга да објасни њихово значење. Сваки тачан одговор доноси поене.

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Прочитај краћи текст или погледај излагање/предавање о словенским језицима и препричај својим речима шта си сазнао/сазнала

- Састави кратак текст: „Мој језик и његово место међу словенским језицима“

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Тема:

Да ли си знао/знала да скоро сваки народ има своје идиоме – али многи су слични!

На пример:

- ☐ Српски: „**Касно Марко на Косово стиже**“ неко је закаснио и
више нема ефекта
- ☐ Енглески: *"A day late and a dollar short"*

Задатак:

Изабери 3 идиома. За сваки уради следеће:

- Напиши идиом
- Објасни значење
- Напиши пример у реченици

Циљеви лекције:

- ✓ Ученици наводе дијалекте српског језика самостално.
- ✓ Ученици препознају и објашњавају положај словенских језика у индоевропској језичкој породици.
- ✓ Ученици објашњавају место српског језика у групи словенских језика.
- ✓ Развијају вештине препричавања и писања текста.
- ✓ Ученици разумеју и објашњавају значење идиома

ДИЈАЛЕКТИ И ИДИОМИ: РАЗЛИКЕ У ГОВОРУ

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Текст за читање и тумачење

https://sr.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BA%D0%BE_%D1%81%D1%83_%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BB%D0%B5_%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%BE_%D1%81%D1%83_%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%BB%D0%B5

Како су радиле онако су и прошле

Била једна девојка па имала маћију, и маћија имала кћер што је довела, па мрзила на пасторку, тукла је и грдила од куд је год ишла, патила је глађу и голоотињом да би је само какогод са света нестало; ал што је она њу горе држала, то је она све здравија и лепша бивала. Кад маћија види да јој овако досадити не може, отера је од куће кад јој је отац некуд на пут био отишао. Она ишла не знајући ни сама куда, најпосле заиђе у шуми, па тумарала тамо амо тражећи куд ће да изађе, док смотри на далеко ватру где се светли па онда хајд к оној страни од куд је ватра светлила. Кад тамо а то мала колебица, непочишћена и у њој ватра раштркана и већ се згорела. Она лепо узме метлу па почисти колебу, ватру склони, и још дрва донесе те бољу наложи па седне да чека ко ће доћи. Кад у вече, Боже! Дува ветрина, крше се дрва мислиш све ће из корена извалити. Она се сакрије за колебу дркћући од страхоте, ал ето ти ала иде, како дође у колебу, стаде мирисати ла рече: „Овде има рајска душа; изађи, рајска душо! Нећу ти ништа." Девојка изађе, онда јој ала каже: „Јеси ли ти моју колебу почистила и моју ватру наложила?" А она одговори: „Јесам." „Добро," каже ала, „сад ме мало поишти." Девојка седне, ала јој метне главу на крило и почне да је поиште, кад тамо, али глава пуна црви, па смрди као буба. „Смрди ли моја глава, Девојко?!" запита је ала; а она одговори: „Не смрди, мајко! Већ мирише као смиљ." Сутрадан рано полазећи ала девојци заповеди да нахрани њену живину и да скува вечеру. Девојка стане мамити живину, кад ал Боже! Скупише се еје, совуљаге, врране, курјаци, лисице, јазавци, творови, што је год у Бога животиње, све се скупи на храну; девојка их лепо нахрани, и све се разиђе. Кад у вече опет дође ала, запита је јели нахранила њену живину. „Јесам" каже. Пошто је тако стајала неко време код але, рекне јој ала: „Ако хоћеш, иди кући; за то што си ме лепо служила узми од оних сандука који хоћеш, па понеси кући." Девојка узме најлакши сандук, а ала је запита за што узима најлакши. „Знам" вели „да у њему најмање има; а ја за ово неколико дана нисам више ни заслужила." И тако отиде, кад дође кући са сандуком и отвори га, а то у њему све сами дукати! Кад маћија то види она одмах отера и своју кћер да донесе сандук дуката. Њена кћи наиђе на ону исту колебу; ал нити је хтела ватре стакнути, ни спремити. Кад у вече дође ала онако исто с ветром, запита је: „Рајска душо! Што ниси моју ватру стакла и моју колебу почистила?" А она јој одговори: „Нисам ни код своје куће чистила." „Добро, добро," каже ала, „а ти ме мало поишти." Тек девојка завири у главу, стане пљувати: „Пи! чудна смрада! ја те богме не могу поискати." „Добро, добро!" опет каже ала. – Сутрадан ала опет оде а њој заповеди да живину нахрани, кад девојка види каква је живина, узме батину, па ком ногу, ком главу, ком крило одбије, и тако све растера. Кад у вече дође ала, запита је јели живина нахрањена. – „Јесте, да! Каква ти је оно ђаволска живина? Каква је онако сам је и нахранила, батином." „Добро, добро," каже јој ала. Кад буде ујутру, каже јој да иде кући: „Доста си ме" вели „служила; ето узми који хоћеш од тих сандука па носи кући." Девојка избира најтежи, па однесе. Кад га донесе кући, брже и она и маћија отворе га да виде силно благо у онако тешком сандуку. Кад се надвире

над сандук, а две гује искоче из њега па једна матер а једна кћер за очи, те им испију очи. Како су право радиле онако су и прошле.

Разговарамо

Питања за дискусију:

1. Како дијалектне речи и изрази утичу на стил приче? Да ли је прича аутентичнија или теже разумљива?
2. Зашто је важно да чувамо народне изразе и говоре као што су дијалекти и идиоми?
3. Какву улогу имају идиоми у овом тексту? Да ли би без њих прича била исто занимљива?
4. Која је разлика између књижевног и народног језика?
5. Да ли дијалекти утичу на разлике у говору?

Језички кутак

Тема: Разумевање идеома и дијалеката српског језика

ЗАДАТАК 1:

Издвој из текста „Како су радиле онако су и прошле“ идиоме и дијалектне речи и одреди из ког дијалекта или региона потичу.

Дијалектне речи	Регион	Идиоми

ЗАДАТАК 2:

Препиши одломак из текста „Како су радиле онако су и прошле“ на стандардном српском језику и подвлачењем означи све речи и изразе који се разликују од оригиналног текста.

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Напишите кратак текст (3-5 реченица) у којем ћете користити најмање два идиома из приче.
- Препричај текст „Како су радиле онако су и прошле“, водећи рачуна о дијалектним речима и њиховој употреби.
- Преобликуј реченице из управног говора у неуправни говор.

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Дали си знао/знала да српски је једини службени језик у Европи који равноправно користи два писма — ћирилицу и латиницу.

Задатак:

Изаберите неколико српских идиома. Напишите их на свом дијалекту (или на дијалекту који познајете), користећи оба писма — ћирилицу и латиницу.

ЈЕЗИК КАО ОГЛЕДАЛО КУЛТУРЕ

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Текст за читање и тумачење

Очување матерњег језика од великог је значаја и предуслов је за очување аутентичности једног народа. Међутим, језик је жив и стално се мења. Усвајање страних речи и израза не значи нужно губљење свог језичког идентитета, напротив доприноси његовом богаћењу, нарочито у случајевима када немамо адекватну реч за одређену појаву, ситуацију и слично. Стране речи су одувек улазиле у наш језик, турске, италијанске, француске, грчке, у новије време енглеске, и потпуно се одомаћиле, на пример: јастук, башта, занат, кирија, кајмак, роман, бижутерија, кроасан итд. Дакле, језик еволуира. И то је добро. И у складу је са Вуковом реформом којом је покушао да озваничи језик којим је обичан народ увећико говорио. „Језик је хранитељ народа; докле год живи језик, докле га његујемо и поштујемо, њим говоримо и пишемо, прочишћавамо га, умножавамо и украшавамо, дотле живи и народ.“

У новије веме, међутим, дигитална револуција, поред убрзаније и интерактивније комуникације, довела је и до не баш срећних промена у језику. Језичка култура и однос према језику устукнули су пред брзином пласирања информација, сензационализмом и трком медијских такмаца. Занемарује се да неправилно писање и банализација израза може оставити негативан утисак о професионализму медија, електронских или традиционалних.

Разговарамо

Питања за дискусију:

1. Зашто је важно чувати матерњи језик?
2. Да ли је у реду користити стране речи у свакодневном говору?
3. Када то обогаћује, а када штети језику?
4. Шта мислиш о цитату Вука Караџића: „Језик је хранитељ народа...“?
5. Како дигитална револуција утиче на културу изражавања и однос према језику?

Језички кутак

Тема: Разумевање значаја језика

ЗАДАТАК 1:

Прочитај пажљиво два текста: оригинални текст и његову осовременењену верзију.

1. Обратите пажњу на речи и изразе које су додате или промењене у осовременењеном тексту.
2. Наведи најмање три израза из модерног текста који нису у оригиналу.
3. Објасни шта ти ти изрази значе и како мењају или обогаћују причу.

Стеван Раичковић „БАЈКА О ДЕЧАКУ И МЕСЕЦУ“	Осовременењена верзија текста
Многа су се чудеса дешавала на Земљи, свега су се људи на њој досетили, па се неки попеше и на Месец. За тили час, крену и ова прича од ува до ува и обигра целу куглу. Једнога дана, стиже и у планинско село са девет кућа, у које би ретко кад и залутали гост бануо, а камоли каква вест издалека. Као да си у једно уво рекао, за трен ока уђе ова прича у свих девет кућа. Неки у њу повероваше, неки одмахнуше главом, али се и једни и други убрзо латише свога посла. Превртали су ашовима земљу, укуцавали понеки	Многа су се чудеса дешавала на Земљи, свега су се људи на њој досетили, па се неки попеше и на Месец. За тили час, крену и ова прича као вест што "плане" на мрежама , од ува до ува, и обигра целу куглу. Једнога дана, стиже и у планинско село са девет кућа, у које би ретко кад и залутао неки гост, а камоли каква вест из далека. Као да си у једно уво рекао — за трен ока, уђе ова прича у свих Неки у њу повероваше, неки само климнуше главом и рекоше: „Ма дај,

ексер у греде, доносили воду у тестијама.	озбиљно? “, али се и једни и други убрзо латише свога посла. Превртали су ашовима земљу, укуцавали понеки ексер у греде, доносили воду у тестијама, а деца су већ гуглала да виде шта је све тачно било . Старији су, као и увек, само одмахнули руком и наставили да „терају своје“.
	Промене:

ЗАДАТАК 2:

Поделите се у две групе.

Иста тема за обе групе: „Шта бих понео / понела на пусто острво“

- **Прва група** треба да напише кратак текст користећи **стандардни српски језик**, водећи рачуна о правилној граматици, правопису и стилу.
- **Друга група** треба да напише исти текст, али тако што ће у њега укључити **речи које су се одомаћиле у српском језику** из других језика (нпр. турцизми, англицизми, германизми итд.)

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Препричај усмено текст Стевана Раичковића „Бајка о дечаку и Месецу“
- Преобликуј неколико реченица из управног у неуправни говор на основу текста Стевана Раичковића „Бајка о дечаку и Месецу“.
- Напиши кратак текст о томе како размишљаш на тему „Језик као огледало културе“.

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Дали си знао/знала да у српском језику постоји 7000 турских речи и много немачких, италијанских, мађарских па чак и грчких речи.

Задатак:

- Уз помоћ интернета, пронађи речи у српском језику, турског, немачког, италијанског и мађарског порекла.
- Плакат: Речи из туђег порекла у српском језику

ПАДЕЖИ У ПОЕЗИЈИ: ИНСТРУМЕНТАЛ И ВОКАТИВ

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Песма за читање и тумачење

СРПСКА ДЈЕВОЈКА

У Милице дуге трепавице,
Прекриле јој румен јагодице,
Јагодице и бијело лице;
Ја је гледах три године дана,
Не могах јој очи сагледати,
Црне очи и бијело лице,
Већ сакупих коло ђевојака,
И у колу Милицу ђевојку,
Не бих ли јој очи сагледао.
Када коло на трави играше,
Бјеше ведро, пак се наоблачи.
По облаку зас'јеваше муње,
Све ђевојке к небу погледаше,
Ал' не гледа Милица ђевојка,
Већ преда се у зелену траву.
Ђевојке јој тихо говорише:
„Ој Милице, наша другарице!
Ил'си луда, ил' одвише мудра,
Те све гледаш у зелену траву,
А не гледас са нама у облаке,
Ђе се муње вију по облаку.“
Ал' говори Милица ђевојка:

„Нит сам луда, нит’ одвише мудра,
Нит’ сам вила, да збијам облаке,
Већ ђевојка, да гледам преда се“.

Разговарамо

Питања за дискусију:

1. Како граматички облици као што су вокатив и инструментал помажу да се изразе осећања у народној поезији?
2. Зашто је важно приметити падеже у народним песмама? Да ли они имају стилску и естетску функцију или су то само из граматичких разлога?
3. Које се ђевојке обраћају у песми и који се падеж при томе користи?
4. Како бисте препознали инструментал у реченици која не почиње са „са“? Који су то облици који често указују на инструментал?

Језички кутак

Тема: Улога вокатива и инструментала у изградњи лирског гласа у песми

ЗАДАТАК 1:

Помоћу употребе вокатива и инструментала у песми „Српска ђевојка“, опиши лик Милице.

ЗАДАТАК 2:

Напиши песму – преокрет песме „Српска ђевојка“ — у којој ће се Милица обраћати својим другарицама.

У новом тексту обавезно користи:

- бар један пример **вокатива** (обраћање другарицама),
- бар један пример **инструментала** (нпр. „са нама“ или слично),

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Препричај песму „Српска девојка“ својим речима, водећи рачуна да у причи нагласиш ко коме говори и како се обраћају (користећи вокатив).
- Напиши кратак текст у коме директно говориш са Милицом. У тексту обавезно употреби вокатив и инструментал.

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Дали си знао/знала да народне лирске песме често имају „скривену поруку“ — песма као шифра

Задатак

На основу песме „Српска девојка“ припреми кратку драматизацију у којој ћете приказати осећања и разговор између Милице и других девојки. Покушајте да изразите тугу, забринутост и нежност из песме.

- Подели улоге: Милица, другарице-ђевојке, мајка (опционо)
- Користите гестове и изразе лица да пренесете емоције.
- Укључите дијалоге из песме и додајте своје речи за спајање сцена.
- Трајање: 3-5 минута.

17 Дијалог с песмом: како говорити о поезији

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење

Марко Краљевић и бег Костадин

Коње јашу до два побратима,
Бег Костадин и Краљевић Марко,
Бег Костадин беседио Марку,
„Побратиме, Краљевићу Марко,
Да ти мени о јесени дођеш,
О јесени, о Дмитрову данку,
А о моме крсном имену,
Па да видиш части и поштења,
А и лепа, брате, дочекања,
И господске ђаконије редом.“
Ал' беседи Краљевићу Марко:

„Не хвали се, беже, с дочекањем!
Кад ја тражих брата Андријаша,
Ја се десих у двору твојему
О јесени, о Дмитрову данку,
А о твојем крсноме имену:
Видио сам твоје дочекање,
И видих ти до три нечовештва."
Ал' беседи беже Костадине:
„Побратиме, Краљевићу Марко,
Та каква ми нечовештва кажеш?"
Вели њему Краљевићу Марко:
„Прво ти је, брате, нечовештво:
Дођоше ти до две сиротице,
Да ј' нахраниш хлеба бијелога
И напојиш вина црвенога;
А ти велиш дема сиротама:
- „Ид'т одатле, један људски гаде!
Не гад'те ми пред господом вина!"
А мени је жао, беше, било,
Жао било двеју сиротица,
Па ја узех до две сиротице,
Одведох их доле на чаршију,
Нахраних их хлеба бијелога
И напојих вина црвенога,
Па покројих на њих чисти скерлет,
Чисти скерлет и зелену свилу,
Па их онда послах двору твојем;
А ја, беже, гледам из прикрајка
Како ћеш их онда дочекати;
А ти узе једно сирочади,
Узе њега у лијеву руку,
Друго узе на десницу руку,
Однесе их удворе за стопе:
„Јед'те пијте, господски синови!"
Друго ти је, беже, нечовјештво:
Што су били стари господари,
Ша су своју хазну изгубили,
И на њима стари скерлет беше,
Оне мећеш у доњу трпезу;
А који су нови господари
И одскора хазну приметили,
И на њима нови скерлет беше,
Оне мећеш у горњу трпезу,

Пред њих носиш вино и ракију
И господску ђаконију редом.
Треће ти је, беже, нечовештво:
Ти имадеш и оца и мајку,
- Ни једнога у асталу нема,
Да ти пије прву чашу вина!"

https://sr.wikisource.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%99%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%9B_%D0%B8_%D0%B1%D0%B5%D0%B3_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BD

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Које песме називамо епским народним песмама?
- По чему се разликују епске од лирске народне песме?
- Каква је врста песме песма „Марко Краљевић и бег Костадин“?
- Које речи у песми су вам непознате или мање познате?
- Који догађај је описан у песми?
- Ког дана бег Костадин позива краља Марка да дође у његову кућу?
- Зашто краљ Марко каже бегу Костадину да се не хвали добродошлицом?
- Колико је нехуманих поступака краљ Марко приметио код бега Костадина и који су то?
- Који је, по вашем мишљењу, највећи од три нехумана поступка?
- Које ликове срећемо у песми?
- Који је мотив у песми?
- Која је порука у песми?
- Зашто су епске народне песме важне?

Језички кутак

Изражајно читање епских народних песама.

Задатак 1: Један ученик треба да прочита стихове у којима говори бег Костадин, други ученик треба да прочита стихове у којима говори краљ Марко, а трећи ученик треба да прочита преостале стихове из песме.

Сви остали ученици треба пажљиво да слушају и на основу онога што су чули, да идентификују три особине које карактеришу лик краља Марка и три особине које карактеришу лик бега Костадина.

Задатак 2: Идентификујте све епитете присутне у песми.

Препричавамо и пишемо

Задатак 1: Препричајте оне стихове из песме који су на вас оставили најлепши утисак.

Задатак 2: Запишите неке историјске податке које знате о чувеном јунаку Марку Краљевићу.

Занимљивости и креативни рад

Да ли си знао/знала да тврђава Маркове Куле представља некадашњи средњовековни град легендарног владара Краљевића Марка, сина Краља Вукашина. Велика тврђава се уздиже изнад града Прилепа.

Задатак: Смислите и напишите другачији завршетак песме у којем ће родитељи бега Костадина заузети важно место на дан његове славе.

Лирски свет и граматика: анализа текста

Читамо и слушамо

Текст за читање и тумачење

Песник и месец

Дан кад сјаше
са жедног ата
и ноћ зањише звездану љуљку,
песник и месец,
два нежна брата,
сретну се негде на брежуљку.

Око њих свици жиже носе
и попци раж тишине косе.
Бела лица
и бујне круне
косе, и плави лептири снова.

То су чобани
што носе пуне
торбице звезда и цветова.
Травке снене очице бришу
и трепће цвеће; и уздишу
заљубљене принцезе брезе.

Песник убере
булку из траве,
а месец звезду с нежним зрацима,
тада се куцну
и наздраве
пољу и реци и шумарцима!

Па дуго један другом
у воћу
рецитују своју самоћу...
Добрица Ерић

<https://www.poezijasustine.rs/2018/03/dobrica-eric-pesnik-i-mesec.html>

Разговарамо

Питања за дискусију:

- Шта нам говори наслов песме? О чему се ради?
- Шта повезује песника и месец?
- Колико мотива се може разликовати у песми и који су то?
- Како се песма завршава?
- Коју поруку нам песма доноси?
- Која је то врста лирске песме?

Језички кутак

Падежи у српском језику

Задатак 1: Одредите падеж речи истакнутих црном бојом у следећим стиховима из песме „Песник и месец“ Добрице Ерића и реците нам шта знате о томе.

песник и **месец**,
два нежна **брата**,

и ноћ зањише **звездану** љуљку,

булку из **траве**,

Па дуго један **другом**

пољу и реци и **шумарцима**!

сретну се негде на **брежуљку**.

Препричавамо и пишемо

Задатак 1: Препричати сусрет песника и месеца.

Задатак 2: Написати како је природа описана у песми.

Задатак 3: Ученици, подељени у групе, проналазе и преписују стихове из песме у којима је песник користио стилска средства персонификације и метафоре.

Занимљивости и креативни рад

Да ли си знао/знала да Месец не сија због сопствене светлости, већ зато што се сунчеви зраци рефлектују од његове површине?

Задатак: Ученици подељени у групе креирају илустрацију садржаја песме.

ПОЕЗИЈА И ВРЕМЕ: ИСТОРИЈА И ПРОМЕНА ЈЕЗИКА

ЧИТАМО И СЛУШАМО

Песме за читање и тумачење

Тамо далеко, далеко од мора,

Тамо је село моје, тамо је Србија.

О, зар је морала доћ', та тужна несрећна ноћ,
Када си драгане мој, отишао у кржави бој?

Тамо далеко, где цвета лимун жут,
Тамо је српској војсци једини био пут.

Тамо далеко где цвета бели крин,
Тамо су животе дали заједно отац и син.

Тамо где тиха путује Морава,
Тамо ми икона оста и моја крсна слава.

Тамо где Тимок поздравља Вељковград,
Тамо ми спалише цркву у којој венчах се млад.

Без отаџбине на Крфу живех ја,
Али сам поносно клиц'о: живела Србија

Матија Бећковић

Кујунџија и хитропреља

Што се сија крај горе зелене:
Да л' је сунце, да л' је мјесечина?
Нит' је сунце, нит' је мјесечина,
Већ два златна рога од јелена,
У њима су два града грађена,
У једном је кујунџија Јанко,
У другоме Јања хитропреља,
Поручује кујунџија Јанко,
Поручује Јањи хитропрељи:
„Ој Бога ти, Јањо хитропрељо!
Да ти пошљем малено повјесмо,
Опреди ми шатор и кошуљу,
А што теби од тога остане,
Ти опреди себи у дарове.“
Јања била мудрија од Јанка,
Поручује кујунџији Јанку:
„Ој Бога ти, кујунџија Јанко!
Да ти пошљем малену парицу,
Сакуј мени вјенце и обоце,
А што теби од тога остане,
Поткуј твога добра коња вранца,
Нека ти је међу браћом фала.“

РАЗГОВАРАМО

ПИТАЊА ЗА ДИСКУСИЈУ

1. О чему говори песма „Тамо далеко“?
2. Да ли песма звучи као народна или као књижевна поезија? Зашто?

3. По чему се дијалекат разликује од књижевног језика?
4. Које дијалекатске речи или изразе препознајеш у песми?
5. Како дијалекат утиче на стил и тон песме?
6. Да ли ти је лакше или теже да разумеш песму на дијалекту? Објасни.

Језички кутак:

Тема: Однос народног и књижевног српског језика у поезији

ЗАДАТАК 1:

Упореди ове две песме кроз следеће задатке. Одговори целим реченицама.

Наслов песме	„Тамо далеко“ - Матија Бећковић	Кујунџија и хитропреља
Врста песме		
Језик		
Примери речи		
Тема		
Стил		
Емоције		
Порука		

ЗАДАТАК 2:

Поделите се у групе.

Једна група има задатак да наведе карактеристике народног језика, а друга карактеристике књижевног језика. Након тога, свака група треба да изнађе аргументе и образложења којима ће поткрепити своје карактеристике и доказати да је њихов језик бољи од оног друге групе.

ПРЕПРИЧАВАМО И ПИШЕМО

Задаци:

- Препричај радњу или поруку песме „Тамо далеко“ или „Кујунџија и хитропреља“ својим речима.
- Напиши кратак састав (5–6 реченица) на тему:

„Зашто је важно чувати народни језик и усмену традицију?“

ЗАНИМЉИВОСТИ И КРЕАТИВНИ РАД

Тема: Како поезија чува и повезује народни и књижевни српски језик

Дали си знао/знала да се у Српском рјечнику, према Вуковим подацима, налазило 26 270 речи узетих из живог народног говора...

Задатак:

У пару или групи, размислите и разговарајте:

- Како би изгледала песма о нашем времену, али написана дијалектом или старинским језиком?
- Осмисли плакат. **Изабери неколико речи из Вуковог речника** које су некада биле искључиво у народној употреби, а данас су свакодневне или занимљиве.